

دانشگاه گنبد کاووس

نشریه "حفاظت زیست بوم گیاهان"

دوره یازدهم، شماره بیست و سوم

<http://pec.gonbad.ac.ir>

هرس طبیعی و ارتباط آن با برخی ویژگی‌های ساختاری درختان در توده جنگلی راش شرقی (پژوهش موردی: جنگل راش الندان-مازندران)

کامبیز ابراری واجاری

دانشیار، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه لرستان، خرم آباد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۸

چکیده

کیفیت چوب درختان جنگلی به هرس طبیعی آنها بستگی دارد و مدیریت جنگل برای دستیابی به محصولات با کیفیت، به عامل هرس توجه می‌کنند. بنابراین، هدف پژوهش حاضر تعیین ارتباط شاخص هرس طبیعی در درختان راش شرقی با برخی مشخصه‌های ساختاری آنها است. برای این منظور، تعداد ۱۸۶ درخت راش شرقی به صورت تصادفی در راشستان الندان، ساری انتخاب و متغیر شاخص هرس طبیعی به همراه سایر ویژگی‌های ساختاری اندازه‌گیری شدند. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین شاخص هرس طبیعی با قطربرابرسینه، طول تاج، مساحت و حجم تاج همبستگی مثبت معنی‌دار و نیز با تقارن و ضریب تاجی همبستگی منفی معنی‌دار وجود دارد. در طبقات ارتفاعی درختان اختلاف معنی‌دار از نظر شاخص هرس طبیعی مشاهده نشد ($P > 0.01$). بیشترین مقدار میانگین شاخص هرس طبیعی به کلاسه قطری ۴۶-۷۵ سانتی‌متری تعلق دارد ($P < 0.01$). نتایج تجزیه واریانس نشان داد که بیشترین مقدار میانگین این شاخص در خوشه‌های سه درختی وجود دارد. با افزایش ضریب افزایش قطر شاخص هرس طبیعی روند افزایشی یافت ($P < 0.01$). همبستگی معنی‌داری بین افزایش قطر با طول تاج، مساحت و حجم تاج، قطربرابرسینه و ارتفاع درختان راش در رویشگاه جنگلی مشاهده شد. به‌طور کلی، نتایج پژوهش نشان داد که هرس طبیعی در درختان راش شرقی قطور با توجه به شرایط رویشگاه جنگلی انجام می‌گیرد و این شاخص مهم با ویژگی‌های ساختاری این درختان مانند ارتفاع، قطربرابرسینه، مساحت و حجم تاج ارتباط دارد و نیز ضروری است که در برنامه‌ریزی امور جنگل‌شناسی به‌ویژه عملیات پرورشی برای افزایش کیفیت چوب، عامل هرس درختان جنگلی مورد توجه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: جنگل‌های هیرکانی، هرس، ساختار درختان، جنگل‌شناسی

مقدمه

به‌طوری‌که مقدار نور دریافتی به وسیله درختان را تعیین می‌نماید و نیز عامل مهم تعیین‌کننده تولید و عملکرد جنگل هستند (Barbeito et al., 2014). پراکندگی اندازه درختان ویژگی ساختاری است که بر تولید تاثیر زیادی داشته و اغلب برای کمی کردن ساختار توده جنگلی به‌کار گرفته می‌شود و همچنین روابط اندازه - رویش به‌وسیله چگونگی ارتباط درختان با همدیگر شکل می‌گیرد و بنابراین یک ارتباط بین اثرات ساختار و فرایندها بر رویش را فراهم می‌سازد (Forrester, 2019). پیش‌بینی توسعه توده جنگلی در جنگل‌های پیچیده نیازمند آگاهی

در بوم‌سازگان‌های جنگلی، تاج درختان مسئول عمل فتوسنتز است و بدین لحاظ بر رشد همه بخش‌های ارگانسیم تاثیرگذار هستند و نیز بیانگر مجموع اثرات گذشته و حال است که شاخص خوبی برای ارزیابی درختان محسوب می‌گردد (Krajnc et al., 2021). وضعیت درختان در هر زمانی نتیجه فرایندهای رویشی است که ارتباط تنگاتنگی با شرایط محیطی دارد و در جنگل‌ها، نور یکی از عوامل مهم رویش درختان است (Lang et al., 2010). مشخصه‌های تاج درختان بر توانایی آنها در رقابت با درختان مجاور موثر است

اهمیت و نقش هرس طبیعی درختان در توده‌های جنگلی برای اخذ تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی عملیات جنگل‌شناسی و مدیریت جنگل به منظور افزایش کیفیت چوب و به‌دنبال آن افزایش ارزش اقتصادی محصولات چوبی را مورد توجه قرار داده است.

جنگل‌های هیرکانی واقع در شمال ایران از غنا و تنوع مطلوبی از گونه‌های چوبی پهن‌برگ برخوردار است که دارای نقش مهم بوم‌شناختی و ارزش اقتصادی هستند. درختان سایه‌پسند و خزان‌کننده راش شرقی در این منطقه رویشی به صورت توده‌های خالص و آمیخته با سایر درختان مانند ممرز (*Carpinus betulus* L.)، افراپلت (*Acer velutinum* Boiss) و توسکا (*Alnus subcordata* C.A.Mey) جایگاه جنگل‌شناسی ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است. پژوهش‌های متعددی در رابطه با این گونه درختی در زمینه‌های مختلف انجام شده که مبین اهمیت و نقش این درختان در بوم‌سازگان جنگلی هیرکانی است. درختان راش با توجه به شرایط رویشگاهی نظیر نور، وضعیت خاک، تراکم و عوامل دیگر همانند سایر گونه‌ها برای کسب منابع در رقابت هستند که بر چگونگی رویش آنها از نظر ارتفاع و قطر و در نهایت تولید در طول زمان تاثیرگذار خواهد بود. آگاهی از تغییرات رویش درختان برای پویایی جنگل و زیتوده جنگل و نیز برای پیش‌بینی تولید چوب و توسعه طرح‌های مدیریت جنگل ضروری است (Easdale et al., 2012) و مدیران جنگل ضمن علاقه‌مندی به ساختار درختان، در صدد شناسایی درختانی با بیشترین توان تولیدی هستند (Zhu et al., 2021).

بنابراین، پژوهش حاضر که در بخشی از جنگل‌های هیرکانی (مازندران) و در توده جنگلی راش شرقی (*Fagus orientalis* Lipsky) انجام شده در صدد پاسخگویی به سوالات زیر است: ۱- آیا همبستگی معنی‌دار بین شاخص هرس طبیعی و شاخص افزایش قطر با برخی ویژگی‌های ساختاری درختان راش وجود دارد؟، ۲- آیا مقدار شاخص هرس طبیعی در طبقات ارتفاعی و قطری درختان راش متفاوت است؟ و ۳- در خوشه‌های درختی (تعداد)، وضعیت شاخص هرس طبیعی چگونه است؟

از ساختار تاج درختان و تغییر آن با اندازه درخت، گونه و رقابت درختان مجاور است (Thorpe et al., 2010).

کیفیت چوب درختان جنگلی تا حد زیادی به ویژگی‌های شاخه‌ها و هرس طبیعی آنها بستگی دارد و نیز موقعیت شاخه‌ها در تنه و ابعاد آنها شاخص‌های اصلی برای ارزیابی کیفیت چوب هستند (Kint et al., 2010). واکنش رویشی درختان به هرس وابسته به وجود منابع موجود رویشگاهی است که اجازه توسعه تاج آنها را می‌دهد و همچنین ویژگی‌های چوب و شکل درختان تحت تاثیر فضای رویشی تاج هستند (Muñoz et al., 2008). مقدار رویش یک درخت تا حد زیادی به‌وسیله اندازه آن تعیین می‌شود (Coonen and Sillet, 2015). اختلاف در مقدار رویش و اندازه تک‌درختان در توده‌های جنگلی ممکن است بیانگر عوامل متعددی مانند ویژگی‌های خردزیستگاه باشد (Looney et al., 2016).

هرس یکی از اقدامات مهم مدیریت جنگل‌شناسی است که سبب افزایش کیفیت چوب می‌شود (Li et al., 2010). پژوهش دانشور و همکاران (۱۳۸۶) در رابطه با گسترش تاج درختان در جنگل آمیخته راش (جنگل شصت کلاته - گرگان) نشان داد که کمترین و بیشترین هرس طبیعی به‌ترتیب در درختان اشکوب برین و اشکوب زیرین انجام شده است. در بررسی مرغوبیت و طبقه‌بندی رویشگاه‌های توسکای بیلاقی در غرب مازندران مشخص شد که بیشترین ارتفاع هرس طبیعی برای این گونه در طبقات قطری ۵۵ و ۶۰ سانتی‌متری وجود دارد (گرگی بحری، ۱۳۷۹). هاین و همکاران (Hein et al., 2009) بیان داشتند که در شرایط یکسان رویشگاهی، هرس طبیعی در افرا (*Acer pseudoplatanus* L) در مقایسه با راش و بلوط سریع‌تر انجام می‌شود. هاینین و همکاران (Hynynen et al., 2010) در مطالعه جنگل‌شناسی گونه توس اظهار داشتند که در درختان توس مجنون (*Betula pendula* Roth) به علت هرس طبیعی در رویشگاه تا ارتفاع ۶-۷ متری تنه آنها، شاخه‌ای مشاهده نشد. پژوهش نیکولسکو و همکاران (Nicolescu et al., 2020) نشان داد که هرس طبیعی در درختان بلوط (*Quercus rubra* L.) زمانی مناسب است که درختان در توده‌هایی با پوشش تاجی متراکم (بیش از ۸۰ درصد) رشد کنند. به‌طور کلی، پژوهش‌های انجام شده

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

پژوهش حاضر در توده جنگلی ناهمسال راش در ناحیه هیرکانی، شمال ایران (جنگل الندان-ساری) با مختصات طول شرقی $53^{\circ} 05'$ و عرض شمالی $36^{\circ} 13' 22''$ در محدوده ارتفاعی ۱۰۴۰-۱۲۵۰ متری سطح دریا انجام شد. مساحت رویشگاه ۶۶/۴ هکتار می باشد و در جهت شمال واقع شده است. توده جنگلی مورد بررسی دو اشکوبه با موجودی در هکتار ۳۸۲/۲ مترمکعب و تعداد درختان در هکتار ۲۱۴/۸ اصله است. اقلیم منطقه مرطوب بوده که با میانگین بارش ۸۵۸ میلی متر و میانگین دمای سالیانه ۱۰/۵ سانتیگراد مشخص می شود (ایستگاه سنگده). تیپ غالب خاک رویشگاه از نوع قهوه‌ای جنگلی است. گونه راش شرقی تیپ غالب این جنگل را تشکیل می دهد (۷۸/۲ درصد). گونه‌های درختی توسکای ییلاقی (*Alnus subcordata* C.A.Mey)، ممرز (*Carpinus betulus* L.)، افراپلت (*Acer velutinum* Boiss.) با فراوانی کمتر به عنوان گونه‌های همراه درختان راش در توده جنگلی وجود دارند.

روش آماربرداری

در توده جنگلی مورد نظر تعداد ۱۸۶ درخت راش شرقی سالم و تک ساقه با قطربرابرینه بیش از ۱۰ سانتی متر به صورت تصادفی انتخاب شد و در تابستان ۱۳۹۷ نمونه برداری انجام گرفت. برای هر درخت قطر برابرینه (سانتی متر) به کمک کالیپر دوبازوی متحرک، ارتفاع (متر) به وسیله سونو مدل PM-5/360، طول، قطر و شعاع تاج (متر) به وسیله روش مشاهده‌ای (Pretzsch, 2015) اندازه گیری شد و سپس نسبت ارتفاع به قطر برابرینه (HD)، ضریب تاج (طول تاج به ارتفاع)، مساحت و حجم تاج (مترمربع و مترمکعب)، ضریب افزایش قطر (قطر برابر سینه به ارتفاع) و تقارن تاج محاسبه گردید. مساحت تاج درختان راش از رابطه ۱ و حجم تاج از رابطه ۲ محاسبه شدند (Promis et al., 2009).

رابطه ۱

$$CSA = \frac{\pi \times R}{6 \times CL} \times (R^2 + 4 \times CL^2)^{1.5} - R^3$$

$$CV = \pi \times \frac{R^2 \times CL}{2} \quad \text{رابطه ۲}$$

که CL طول تاج و R میانگین شعاع درختان در ۴ جهت است. تقارن تاج (گریز از مرکز) از تقسیم فاصله بین مرکز ساقه و مرکز تاج تقسیم بر قطر برابرینه (Krajnc et al., 2019) درختان به دست آمد. شاخص هرس طبیعی از تقسیم طول تاج به طول تنه درختان محاسبه گردید و مقدار کمتر این شاخص نشانه هرس طبیعی بیشتر است (دانفور و همکاران، ۱۳۸۶). طبقه بندی ارتفاع و قطر برابرینه درختان راش بعد از اتمام اندازه گیری متغیرها انجام شد. گروه‌های (خوشه) سه، چهار و پنج درختی راش با توجه به نحوه استقرار آنها نسبت به درخت هدف (حداکثر فاصله شش متر) تعیین شدند.

تجزیه و تحلیل آماری

پس از جمع آوری داده‌ها، به کمک آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن داده‌ها بررسی شد و براساس نرمال بودن داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون برای تعیین رابطه بین شاخص هرس طبیعی و شاخص افزایش قطر با برخی ویژگی‌های ساختاری درختان راش استفاده شد. همچنین تجزیه واریانس یکطرفه برای مقایسه میانگین شاخص هرس درختان راش در گروه‌های درختی استفاده گردید. برای مقایسه میانگین شاخص هرس در طبقات قطری و ارتفاعی درختان، آزمون تی مستقل به کار گرفته شد. آزمون S.N.K در سطح احتمال ۹۹ و ۹۵ درصد برای مقایسه میانگین شاخص هرس استفاده شد. کلیه آنالیزهای آماری به وسیله نرم افزار SPSS 24 انجام شد.

نتایج

نتایج همبستگی بین شاخص هرس طبیعی با برخی ویژگی‌های ساختاری درختان راش هیرکانی نشان داد که بین این شاخص با قطر برابر سینه، مساحت تاج و حجم تاج همبستگی مثبت معنی دار و نیز با تقارن تاج همبستگی منفی معنی دار وجود دارد (جدول ۱). در طبقات ارتفاعی درختان راش شرقی براساس نتایج آزمون تی مستقل اختلاف معنی دار از نظر شاخص هرس طبیعی مشاهده نشد (جدول ۲). در جدول ۳ مشاهده می شود که بیشترین مقدار میانگین شاخص هرس طبیعی به کلاسه قطری ۴۶-۷۵ سانتی متری تعلق دارد. نتایج تجزیه واریانس نشان داد که بین خوشه‌های درختی راش شرقی

اختلاف معنی داری از نظر شاخص هرس طبیعی وجود داشته (جدول ۴) به طوری که بیشترین مقدار میانگین شاخص هرس در خوشه های سه درختی (0.1 ± 0.04) مشاهده شد (جدول ۵). با افزایش ضریب افزایش قطر، شاخص هرس طبیعی روند افزایشی یافت (شکل ۱،

$r=0.190$, $p=0.009$). همبستگی معنی دار بین ضریب افزایش قطر با طول تاج، مساحت و حجم تاج، قطر برابر سینه و ارتفاع درختان راش شرقی در رویشگاه جنگلی در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۱- ضرایب همبستگی پیرسون بین شاخص هرس طبیعی با مشخصه های درختان راش شرقی

متغیر	قطر برابر سینه	ارتفاع	تقارن تاج	ارتفاع به قطر	ضریب تاجی	مساحت تاج	حجم تاج
شاخص هرس طبیعی	$r=0.245^{**}$	$r=0.088^{ns}$	$r=-0.305^{**}$	$r=-0.286^{**}$	$r=-0.36^{ns}$	$r=0.488^{**}$	$r=0.507^{**}$
	$P=0.000$	$P=0.237$	$P=0.000$	$P=0.000$	$P=0.026$	$P=0.000$	$P=0.000$

** همبستگی معنی دار در سطح احتمال ۹۹ درصد. ns، عدم همبستگی معنی دار.

جدول ۲- میانگین شاخص هرس طبیعی در طبقات ارتفاعی درختان راش شرقی ($t=-1.39$, $df=179$, $Sig.=0.164$)

متغیر	طبقه ارتفاعی (متر)	
	۱۳-۲۵ ($n=50$)	۲۶-۴۰ ($n=131$)
شاخص هرس طبیعی	0.66 ± 0.04	0.73 ± 0.02

جدول ۳- میانگین شاخص هرس طبیعی در طبقات قطری درختان راش شرقی ($t=-3.09$, $df=183$, $Sig.=0.002$)

متغیر	طبقه قطری (سانتی متر)	
	۱۰-۴۵ ($n=108$)	۴۶-۷۵ ($n=77$)
شاخص هرس طبیعی	0.66 ± 0.03	0.83 ± 0.04

جدول ۴- تجزیه واریانس شاخص هرس طبیعی در گروه های (خوشه) درختی راش شرقی

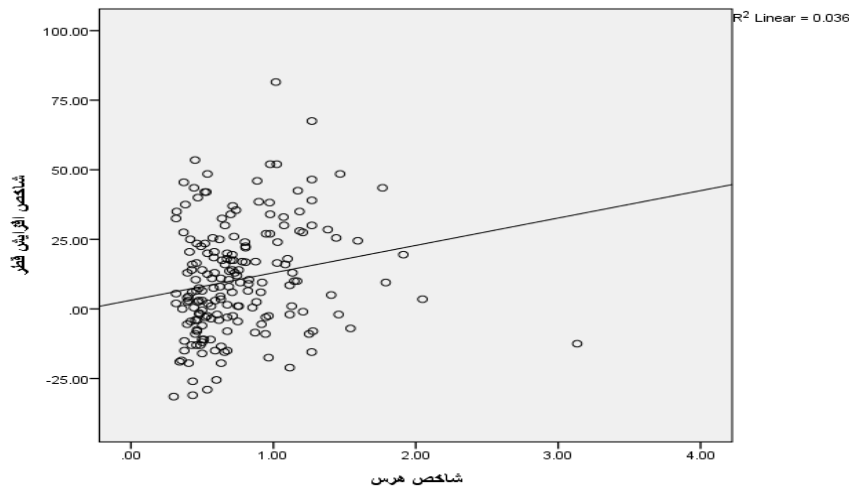
F	معنی داری	میانگین مربعات	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییر
۱۲/۳	0.047^*	۰/۲۷۴	۰/۵۴۸	۲	بین گروه ها
		۰/۰۸۸	۱۵/۵۵	۱۷۷	داخل گروه ها
			۱۶/۱۰	۱۷۹	کل

معنی داری در سطح احتمال ۹۵ درصد

جدول ۵- مقایسه میانگین های شاخص هرس طبیعی درختان راش شرقی

متغیر	انحراف معیار \pm میانگین
سه درختی	0.76 ± 0.04^a
چهار درختی	0.71 ± 0.03^{ab}
پنج درختی	0.61 ± 0.03^b

حروف نامشابه بیانگر اختلاف معنی دار در سطح احتمال ۹۵ درصد

شکل ۱- نمودار همبستگی پیرسون بین شاخص هرس طبیعی با ضریب افزایش قطر برابر سینه درختان راش شرقی

جدول ۶- ضرایب همبستگی پیرسون بین ضریب افزایش قطر با برخی مشخصه های درختان راش شرقی

متغیر	تقارن تاج	طول تاج	ارتفاع به قطر	مساحت تاج	حجم تاج	قطر برابر سینه	ارتفاع
ضریب افزایش قطر	$r = -0.653^{**}$	$r = 0.602^{**}$	$r = -0.649^{**}$	$r = 0.209^{**}$	$r = 0.585^{**}$	$r = 0.793^{**}$	$r = 0.653^{**}$
	$P = 0.000$	$P = 0.000$	$P = 0.000$	$P = 0.004$	$P = 0.000$	$P = 0.000$	$P = 0.000$

** همبستگی معنی دار در سطح احتمال ۱ درصد

رویشگاه مورد نظر موید این موضوع است، Krajnc et al., (2019).

نتایج همبستگی (جدول ۱) بیانگر این مهم است که مقدار هرس طبیعی کمتری در درختان راش شرقی انجام شده است که می تواند به علت شرایط سن و واقع بودن در اشکوب فوقانی باشد. میانگین ارتفاع و قطر برابر سینه درختان راش به ترتیب ۳۴/۲۳ متر و ۴۱/۱۴ سانتی متر محاسبه شده است. با توجه به نتایج مقدار هرس طبیعی بیشتر در طبقه ارتفاعی ۲۵-۱۳ متر و کلاسه قطری ۴۵-۱۰ سانتی متری انجام شده است که اهمیت اشکوب بندی، سن درختان و شرایط نور را بیان می نماید (جدول ۲،۳). دانشور و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی در جنگل راش شرقی (شصت کلاته، گرگان) گزارش نمودند که میانگین شاخص هرس طبیعی درختان در اشکوب فوقانی بیشتر از سایر اشکوبها است. هرس طبیعی بیشتر در درختان اشکوب زیرین را می توان به وضعیت شاخه دوانی، شکل تاج، مورفولوژی برگها و موقعیت مکانی درختان این اشکوب نسبت به اشکوب فوقانی مورد توجه قرار داد

بحث و نتیجه گیری

روند تغییرات شاخص هرس طبیعی با برخی مشخصه های درختان راش شرقی می تواند نشان دهنده اهمیت و نقش این شاخص به عنوان تعیین کننده وضعیت رویشی و کیفیت چوب درختان در توده جنگلی ناهمسال باشد (جدول ۱). مورفولوژی درختان سایه پسند برای دریافت نور بهینه شده و ویژگی هایی مانند اندازه تاج به وسیله عامل رقابت برای دریافت نور و موقعیت مکانی تعیین می شود (Fichtner et al., 2013). تفاوت های مورفولوژیکی درختان راش شرقی در توده جنگلی نشان می دهد که این درختان می توانند وضعیت خود را برای استفاده از منابع تغییر دهند. روند افزایش شاخص هرس طبیعی (مقدار هرس کمتر) که با کاهش تقارن تاج و نسبت ارتفاع به قطر همراه است و طبق نظر کراچنک و همکاران (Krajnc et al., 2019) می تواند موجب افزایش تغییرات در ویژگی های مکانیکی ساقه درختان شود. افزایش طول تاج با افزایش شاخص هرس در درختان راش شرقی در

منابع

- دانشور، ا.، رحمانی، ر.، حبشی، ه. ۱۳۸۶. اثر رقابت نوری بر گسترش تاج درختان در جنگل های چند اشکوبه راش آمیخته. فصلنامه علوم کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۴(۱): ۱-۱۰.
- گرچی بحری، ی. ۱۳۷۹. بررسی مرغوبیت و طبقه بندی رویشگاههای طبیعی توسکای ییلاقی در مازندران. تحقیقات جنگل و صنوبر ایران، ۱۵(۴): ۱-۲۴.
- Barbeito, I., Collet, C., Ningre, F. 2014. Crown responses to neighbor density and species identity in a young mixed deciduous stand. *Trees*, 28(6): 1751-1765.
- Bayer, D., Seifert, S., Pretzsch, H. 2013. Structural crown properties of Norway spruce (*Picea abies* [L.] Karst.) and European beech (*Fagus sylvatica* [L.]) in mixed versus pure stands revealed by terrestrial laser scanning. *Trees*, 27(4): 1035-1047.
- Coonen, E.J., Sillett, S.C. 2015. Separating effects of crown structure and competition for light on trunk growth of *Sequoia sempervirens*. *Forest Ecology and Management*, 358: 26-40.
- De Groote, S.R., Vanhellefont, M., Baeten, L., Van den Bulcke, J., Martel, A., Bonte, D., Lens, L., Verheyen, K. 2018. Competition, tree age and size drive the productivity of mixed forests of pedunculate oak, beech and red oak. *Forest Ecology and Management*, 430: 609-617.
- Easdale, T.A., Allen, R.B., Peltzer, D.A., Hurst, J.M. 2012. Size-dependent growth responses to competition and environment in *Nothofagus menziesii*. *Forest Ecology and Management*, 270: 223-231.
- Fichtner, A., Sturm, K., Rickert, C., Härdtle, W., Schrautzer, J. 2012. Competition response of European beech *Fagus sylvatica* L. varies with tree size and abiotic stress: minimizing anthropogenic disturbances in forests. *Journal of Applied Ecology*, 49(6): 1306-1315.
- Forrester, D.I. 2019. Linking forest growth with stand structure: Tree size inequality, tree growth or resource partitioning and the asymmetry of competition. *Forest Ecology and Management*, 447: 139-157.
- Hein, S., Collet, C., Ammer, C., Goff, N.L., Skovsgaard, J.P., Savill, P. 2009. A review (Forrester, 2019). چنین وضعیتی را می توان برای درختان راش شرقی در توده جنگلی مورد پژوهش متصور بود. افزایش شاخص هرس طبیعی همراه با افزایش شاخص قطر نشانه هرس طبیعی کمتر و نیز تنه ضخیم تر درختان راش شرقی مسن تر است که تحت شرایط اقلیم معتدله مرطوب رویش دارند (شکل ۱، جدول ۳).
- به طور کلی در جنگل های معتدله، درختان مسن تر دارای ابعاد ساختاری بزرگتری هستند (Weisberg et al., 2012). کمترین شاخص هرس طبیعی راش شرقی در خوشه های پنج درختی راش مشاهده شد (جدول ۴ و ۵) که بنا به نظر پرتش (Pretzsch, 2021) این تغییرات ساختاری درختان به ساختار ناهمگن توده جنگلی ارتباط دارند. تفاوت ویژگی های درختان در خوشه ها ممکن است به علت مقدار سایه تشکیل شده به وسیله درختان مجاور باشد. براساس نظر بایر و همکاران (Bayer et al., 2013) می توان اظهار داشت که تاج های بزرگتر درختان در خوشه های پنج درختی فضای رویشی بیشتری را اشغال نموده و با جذب نور رویش قطری را افزایش می دهند. همبستگی مثبت بین ضریب افزایش قطر با برخی ویژگی های درختان راش (جدول ۶) براساس نظر جیانگ و همکاران (Jiang et al., 2007) ممکن است به علت وجود فضای رویشی بیشتر باشد که شرایط مطلوب تر جذب نور، رطوبت و عناصر غذایی برای رویش درختان فراهم می باشند. درختان راش رویشگاه با توجه به ارتباط بین ضریب افزایش قطر با نسبت ارتفاع به قطر و نیز با شاخص تقارن، مقاومت بیشتری را در مقابل عامل باد از خود نشان خواهند داد. مقدار بیشتر نسبت ارتفاع به قطر درختان نشانه رقابت بیشتر برای جذب نور در جنگل است (Thurm et al., 2012).
- به طور کلی، نتایج پژوهش نشان داد که هرس طبیعی در درختان راش شرقی قطور با توجه به شرایط رویشگاه جنگلی بیشتر انجام گرفته است و این شاخص مهم با ویژگی های ساختاری این درختان مانند ارتفاع، قطر برابر سینه، مساحت و حجم تاج ارتباط داشته و ضروری است که در برنامه ریزی امور جنگل شناسی به ویژه عملیات پرورشی برای افزایش کیفیت چوب، عامل هرس درختان جنگلی مورد توجه قرار گیرد.

- Ecology and Management, 255(3-4): 365-373.
- Nicolescu, V.N., Vor, T., Mason, W.L., Bastien, J.C., Brus, R., Henin, J.M., Kupka, I., Lavnyy, V., La Porta, N., Mohren, F., Petkova, K. 2020. Ecology and management of northern red oak (*Quercus rubra* L. syn. *Q. borealis* F. Michx.) in Europe: a review. *Forestry: An International Journal of Forest Research*, 93(4): 481-494.
- Pretzsch, H., Biber, P., Uhl, E., Dahlhausen, J., Rötzer, T., Caldentey, J., Koike, T., Van Con, T., Chavanne, A., Seifert, T., Du Toit, B. 2015. Crown size and growing space requirement of common tree species in urban centres, parks, and forests. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(3): 466-479.
- Pretzsch, H. 2021. Tree growth as affected by stem and crown structure. *Trees*, 35(3): 947-960.
- Promis, A., Schindler, D., Reif, A., Cruz, G. 2009. Solar radiation transmission in and around canopy gaps in an uneven-aged *Nothofagus betuloides* forest. *International Journal of Biometeorology*, 53(4): 355-367.
- Thorpe, H.C., Astrup, R., Trowbridge, A., Coates, K.D. 2010. Competition and tree crowns: a neighborhood analysis of three boreal tree species. *Forest ecology and management*, 259(8): 1586-1596.
- Thurm, E.A., Pretzsch, H. 2016. Improved productivity and modified tree morphology of mixed versus pure stands of European beech (*Fagus sylvatica*) and Douglas-fir (*Pseudotsuga menziesii*) with increasing precipitation and age. *Annals of Forest Science*, 73(4): 1047-1061.
- Weisberg, P.J., Ko, D.W. 2012. Old tree morphology in single leaf pinyon pine (*Pinus monophylla*). *Forest Ecology and Management*, 263: 67-73.
- Zhu, Z., Kleinn, C., Nölke, N. 2021. Assessing tree crown volume—a review. *Forestry: An International Journal of Forest Research*, 94(1): 18-35.
- of growth and stand dynamics of *Acer pseudoplatanus* L. in Europe: implications for silviculture. *Forestry*, 82(4): 361-385.
- Hynynen, J., Niemistö, P., Viherä-Aarnio, A., Brunner, A., Hein, S., Velling, P. 2010. Silviculture of birch (*Betula pendula* Roth and *Betula pubescens* Ehrh.) in northern Europe. *Forestry*, 83(1): 103-119.
- Kint, V., Hein, S., Campioli, M., Muys, B. 2010. Modelling self-pruning and branch attributes for young *Quercus robur* L. and *Fagus sylvatica* L. trees. *Forest ecology and management*, 260(11): 2023-2034.
- Krajnc, L., Farrelly, N., Harte, A.M. 2019. The influence of crown and stem characteristics on timber quality in softwoods. *Forest Ecology and Management*, 435: 8-17.
- Lang, A.C., Härdtle, W., Bruelheide, H., Geißler, C., Nadrowski, K., Schuldt, A., Yu, M., von Oheimb, G. 2010. Tree morphology responds to neighborhood competition and slope in species-rich forests of subtropical China. *Forest Ecology and Management*, 260(10): 1708-1715.
- Li, R., Han, J., Guan, X., Chi, Y., Zhang, W., Chen, L., Wang, Q., Xu, M., Yang, Q., Wang, S. 2020. Crown pruning and understory removal did not change the tree growth rate in a Chinese fir (*Cunninghamia lanceolata*) plantation. *Forest Ecology and Management*, 464: 118056.
- Looney, C.E., D'Amato, A.W., Fraver, S., Palik, B.J., Reinikainen, M.R. 2016. Examining the influences of tree-to-tree competition and climate on size-growth relationships in hydric, multi-aged *Fraxinus nigra* stands. *Forest Ecology and Management*, 375: 238-248.
- Jiang, Z.H., Wang, X.Q., Fei, B.H., Ren, H.Q., Liu, X.E. 2007. Effect of stand and tree attributes on growth and wood quality characteristics from a spacing trial with *Populus xiaohei*. *Annals of forest science*, 64(8): 807-814.
- Muñoz, F., Rubilar, R., Espinosa, M., Cancino, J., Toro, J., Herrera, M. 2008. The effect of pruning and thinning on above ground aerial biomass of *Eucalyptus nitens* (Deane & Maiden) Maiden. *Forest*

Self-pruning and its relation to trees structural attributes in Oriental beech (*Fagus orientalis* L.) forest stand (Case study: Beech forest of Alandan, Mazandaran)

Kambiz Abrari Vajari

Associate Professor, Department of Forestry, Lorestan University Khorramabad

Received: 2023/05/10; Accepted: 2023/12/19

Abstract

The wood quality in forest trees largely depends on their self-pruning and forest management pays attention to the pruning factor to achieve high quality of wood products. Therefore, this study aimed to determine the relationship between self-pruning index in Oriental beech trees and some of their structural attributes. For this purpose, 186 beech trees were randomly selected in Alandan, Sari and the self-pruning index along with other structural features were measured. The correlation results showed that there is a significant positive correlation between self-pruning index with DBH, crown length, area and crown volume and also a significant negative correlation with symmetry and crown ratios. No significant difference was observed in the height classes of beech trees in terms of self-pruning index (Sig.=0.164). The highest mean value of the pruning index belongs to the class of 75-46 cm in diameter (Sig.=0.002). The analysis of variance results showed that the highest mean value of the index was present in the groups of three trees. With increasing the stubbiness ratio, the self-pruning index increased ($p=0.009$). A significant interaction was observed between stubbiness ratio with crown length, crown area and volume, DBH and height of beech trees in site. In general, the results showed that self-pruning in large-sized beech trees was performed according to forest conditions and this important index was related to the structural attributes of trees such as height, DBH, surface area and volume of the crown and it is also necessary to consider the pruning of forest trees in intermediate-cutting operations to increase the wood quality.

Keywords: Hyrcanian forests, Pruning, Silviculture, Trees structure.